

RCL DPiO 5604-66/11

ANALIZA
WYROKU TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO
Z DNIA 18 PAŹDZIERNIKA 2011 R., SYGN. AKT SK 39/09

I. INFORMACJE O ORZECZENIU:

1. Metryka orzeczenia:

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 18 października 2011 r., sygn. akt SK 39/09.

Sentencja orzeczenia została ogłoszona w dniu 10 listopada 2011 r. w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej Nr 240, poz. 1438.

2. Sentencja orzeczenia:

Art. 632 pkt 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555, z późn. zm.) **w zakresie**, w jakim w razie umorzenia postępowania karnego z powodu śmierci oskarżonego uniemożliwia zasądzenie na rzecz pokrzywdzonego i oskarżyciela posiłkowego należności z tytułu udziału w tym postępowaniu adwokata lub radcy prawnego, ustanowionego w charakterze pełnomocnika, **jest niezgodny** z art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

3. Utrata mocy obowiązującej niekonstytucyjnej regulacji:

Przepis art. 632 pkt 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555, z późn. zm.), zwanej dalej „kpk”, został zaskarżony jedynie w zakresie w jakim w razie umorzenia postępowania karnego z powodu śmierci oskarżonego uniemożliwia zasądzenie na rzecz pokrzywdzonego i oskarżyciela posiłkowego należności z tytułu udziału w tym postępowaniu adwokata lub radcy prawnego, ustanowionego w charakterze pełnomocnika, Mając na uwadze powyższe, skutek wyroku Trybunału nie nastąpi utrata mocy zaskarżonej regulacji.

4. Stan prawny (na gruncie którego wydano orzeczenie):

Z zakwestionowanego przepisu art. 632 pkt 2 kpk wynika, że jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, w razie uniewinnienia oskarżonego lub umorzenia postępowania koszty procesu ponosi w sprawach z oskarżenia publicznego Skarb Państwa, z wyjątkiem należności z tytułu udziału adwokata lub radcy prawnego ustanowionego w charakterze pełnomocnika przez pokrzywdzonego, oskarżyciela posiłkowego, powoda cywilnego albo inną osobę, a także z tytułu obrony oskarżonego w sprawie, w której oskarżony skierował przeciwko sobie podejrzenie popełnienia czynu zabronionego.

Powyższe oznacza, że osoba pokrzywdzona przystępująca do postępowania, jako oskarżyciel posiłkowy, w celu wspierania organów państwa w wyjaśnieniu sprawy, która ustanowi jako swojego pełnomocnika adwokata lub radcę prawnego, nie może starać się o zwrot należności związanych z jego ustanowieniem również w przypadku umorzenia postępowania wskutek śmierci oskarżonego.

5. Powołany wzorzec konstytucyjny:

Trybunał Konstytucyjny badał zaskarżoną regulację pod kątem zgodności z art. 45 ust.1 Konstytucji RP. Artykuł ten stanowi, że każdy ma prawo do jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd. Innymi słowy w artykule tym zostało wyrażone konstytucyjne prawo do sądu, na które składają się w szczególności: prawo dostępu do sądu (czyli prawo do uruchomienia procedury przed sądem), prawo do odpowiedniego ukształtowania procedury sądowej (zgodnie z wymogami sprawiedliwości i jawności), prawo do wyroku sądowego (czyli prawo do uzyskania wiążącego rozstrzygnięcia danej sprawy przez sąd).

W analizowanej przez Trybunał Konstytucyjny sprawie dwa spośród wyżej wymienionych elementów konstytucyjnej zasady, w której ustanowione zostało prawo do sądu, mają istotne znaczenie, tj. prawo dostępu do sądu oraz prawo do odpowiedniego ukształtowania procedury sądowej, zgodnie z wymogami sprawiedliwości i jawności postępowania.

Trybunał Konstytucyjny w swoim dotychczasowym orzecznictwie wielokrotnie podkreślał, że „w prawie do sądu mieszczą się również wszelkie regulacje dotyczące kosztów postępowania, gdyż wśród elementów ograniczających realizację prawa do sądu mogą znajdować się bariery o charakterze ekonomicznym, w szczególności mające postać wygórowanych kosztów niezbędnych do wszczęcia i prowadzenia postępowania sądowego”. Nie oznacza to jednak, że realizacja prawa do sądu może być zapewniona tylko w przypadku bezpłatności postępowania sądowego, co oznacza, że ustanowienie zasad ponoszenia kosztów procesu sądowego oraz określenie przypadków w zakresie ograniczeń zwalniania od tych kosztów jest zgodne

z zasadami konstytucyjnymi, jeżeli zostało dokonane w oparciu o zasadę proporcjonalności, o której mowa w art. 31 ust. 3 Konstytucji RP. Zdaniem Trybunału konieczne jest odwołanie się w tym miejscu do konstytucyjnej zasady proporcjonalności, gdyż przy ustanawianiu regulacji dotyczących ponoszenia kosztów procesu dochodzi do ważenia interesów wielu podmiotów. W ocenie Trybunału zakres obciążenia kosztami procesu osoby zainteresowanej uzyskaniem rozstrzygnięcia sądowego powinien pozostawać w proporcji do rodzaju dobra którego naruszenie staje się przedmiotem postępowania sądowego, możliwości zrealizowania ochrony słusznego interesu bez orzeczenia sądu lub na innej drodze oraz od wyniku sporu zgodnego lub niezgodnego ze stanowiskiem osoby na którą nałożono obowiązek zapłaty kosztów.

Analizując zaskarżony przepis pod kątem jego zgodności z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, Trybunał Konstytucyjny podkreślił, że co do zasady do zwrotu kosztów procesu zobowiązany jest ten czyje stanowisko nie utrzymało się w toku postępowania, natomiast osoba której stanowisko uznano może liczyć na zwrot kosztów postępowania. Zatem z punktu konstytucyjnego prawidłowa będzie regulacja, która stanowi, że nie uzyska zwrotu należności z tytułu ustanowienia pełnomocnika z wyboru osoba pokrzywdzona (oskarżyciel posiłkowy) jeżeli postępowanie sądowe zakończy się uniewinnieniem oskarżonego, albo umorzeniem postępowania z przyczyn świadczących o przegraniu sprawy. Powyższe stanowisko Trybunału w pełni koresponduje z przepisami rozdziału 70 kpk regulującymi zasądzenie kosztów procesu.

Inaczej natomiast, w ocenie Trybunału, należy ocenić sytuację, w której postępowanie sądowe umarzone jest z powodu śmierci oskarżonego, gdyż w takim przypadku nie dochodzi do rozstrzygnięcia sporu pomiędzy oskarżonym, a pokrzywdzonym, a zdarzenie to jest całkowicie niezależne od pokrzywdzonego i nie świadczy o tym, że przegrał on sprawę. Ponadto biorąc również pod uwagę fakt, że postępowanie sądowe wszczynane jest w sprawie z oskarżenia publicznego, czyli organem wszczynającym jest organ państwa, a nie pokrzywdzony i postępowanie to umarzone jest z przyczyn niezależnych od pokrzywdzonego, względy słuszności i sprawiedliwości nakazują przyjęcie stanowiska, że w sprawach tych istnieją okoliczności, które uzasadniają, aby kosztami ustanowienia profesjonalnego pełnomocnika przez pokrzywdzonego (oskarżyciela posiłkowego) odciążony został Skarb Państwa.

Zdaniem Trybunału obciążenie pokrzywdzonego (oskarżyciela posiłkowego) kosztami procesu w sprawie z oskarżenia publicznego w przypadku śmierci oskarżonego stanowi naruszenie prawa do sądu, gdyż po pierwsze proces ten nie jest sprawiedliwy w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, gdyż umorzenie postępowania nastąpiło z przyczyny niezależnej od pokrzywdzonego. Po drugie istnieje duże prawdopodobieństwo, że takie rozłożenie kosztów procesu w przyszłości skutecznie zniechęci pokrzywdzonego do aktywności procesowej z uwagi

na zbyt wysokie ryzyko poniesienia kosztów procesu w sytuacji ustanowienia pełnomocnika procesowego.

II. SKUTKI ORZECZENIA:

W niniejszej sprawie Trybunał orzekł o tym co w przepisie prawnym zostało pominięte przez ustawodawcę, a zgodnie z Konstytucją powinno być uregulowane. Konsekwencją wyroku Trybunału jest konieczność podjęcia działań legislacyjnych zmierzających do nowelizacji art. 632 pkt 2 kpk w zakresie określonym w sentencji wyroku.

III. WSKAZÓWKI DLA PRAWODAWCY:

Brak

IV. WYKONANIE ORZECZENIA:

1. Potrzeba wykonania orzeczenia:

Mając na uwadze zakresowy charakter wyroku Trybunału Konstytucyjnego i zapewnienie spójności systemu prawa konieczne jest podjęcie odpowiednich działań legislacyjnych.

2. Podmiot właściwy w zakresie objętym orzeczeniem:

Ze względu na tematykę niniejszego wyroku podmiotem właściwym do podjęcia prac legislacyjnych zmierzających do uwzględnienia wytycznych Trybunału Konstytucyjnego zawartych w analizowanym wyroku jest Minister Sprawiedliwości.

3. Kierunek rozwiązań/brzmienie przepisu:

Konieczna jest nowelizacja art. 632 pkt 2 kpk, z której jasno wynikałoby, że w przypadku umorzenia postępowania karnego w sprawie z oskarżenia publicznego z powodu śmierci oskarżonego nastąpi zasądzenie zwrotu kosztów na rzecz pokrzywdzonego i oskarżyciela posiłkowego z tytułu udziału w tym postępowaniu adwokata lub radcy prawnego ustanowionego jako pełnomocnika. Koszty te poniósłby Skarb Państwa.

4. Etap prac nad projektem wykonującym orzeczenie:

Zgodnie z informacją zamieszczoną w Biuletynie Informacji Publicznej nie zostały podjęte prace legislacyjne zmierzające do wykonania ww. wyroku Trybunału Konstytucyjnego.

17.01.2012r.
Anna Markowska

Departament Prawny i Orzecznictwa
Naczelnik Wydziału
Joanna Knapińska
Joanna Knapińska

DYREKTOR
Departamentu Prawnego i Orzecznictwa
Barbara Wysocka
Barbara Wysocka